

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет: Медико-фармацевтичний

Кафедра менеджменту охорони здоров'я та психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2025 року

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОСОМАТИКА: НОВІТНІ ПСИХОТЕХНІКИ»**

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма: Практична психологія

Одеса - 2025

Затверджено:

Засіданням кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології
Одеського національного медичного університету

Протокол № 1 від 25 серпня 2025 року

Завідувач кафедри

Олена РУДІНСЬКА

Розробники:

професор кафедри, д.псих.н., проф. Литвиненко О.Д.

доцент кафедри, к.псих.н., Ковальова М.В.

доцент кафедри, к.псих.н., доц. Цибух Л.М.

ТЕМА 1. Історія психосоматичної медицини та сучасні теорії. Принципи психосоматичної терапії

Мета: формування цілісного уявлення про становлення та розвиток психосоматичної медицини, розуміння еволюції наукових підходів від класичних психоаналітичних і стресових теорій до сучасних інтегративних моделей, а також засвоєння основних принципів психосоматичної терапії.

Основні поняття:

1. Психосоматична медицина
2. Конверсійний симптом
3. Стрес
4. Гомеостаз
5. Загальний адаптаційний синдром
6. Специфічні до хвороби конфлікти
7. Оператуарне мислення
8. Алекситимія
9. Біопсихосоціальна модель

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Психоаналітичні концепції щодо з'явлення симптому. Символічна функція симптому як відображення внутрішньособистісного конфлікту.
2. Порівняння теорії алекситимії Сіфнеоса та теорії оператуарного життя французької психосоматичної школи.
3. Показання для проведення психодинамічної терапії та її етапи.
4. Психотерапевтична робота згідно схеми «Психосоматична арка» за п'яти кроковою моделлю.

Завдання для самостійної роботи

1. Внесок Зигмунда Фрейда у формування психосоматичної медицини.
2. Концепція стресу та загального адаптаційного синдрому Г. Сельє.
3. Психосоматична школа Ф. Александера та Ф. Данбар: «специфічні конфлікти» та «профілі особистості».
4. Теорія оператуарного мислення П. Марти та проблема алекситимії (П. Сіфнеос).

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягала новизна концепції конверсії Зигмунда Фрейда для розвитку психосоматичної медицини?
2. Які стадії загального адаптаційного синдрому виділяв Ганс Сельє і як вони пов'язані з психосоматичними розладами?
3. Поясніть відмінності між «специфічними конфліктами» Ф. Александера та «особистісними профілями» Ф. Данбар.
4. У чому полягає сутність оператуарного мислення за П. Марти та як воно пов'язане з алекситимією?
5. Які основні принципи сучасної психосоматичної терапії забезпечують її інтегративний характер?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть основні етапи становлення психосоматичної медицини від класичних до сучасних моделей.
2. Проведіть порівняльний аналіз підходів Ф. Александера і Ф. Данбар до розуміння психосоматичних розладів.
3. Підготуйте коротке повідомлення про принципи біопсихосоціальної моделі.

Дискусійні питання:

1. Чи можна вважати психоаналітичні концепції достатніми для пояснення сучасних психосоматичних феноменів?
2. Які критерії роблять біопсихосоціальну модель більш універсальною порівняно з попередніми теоріями?
3. Як розвивається інтегративна психосоматична терапія у світлі доказової медицини?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Хто є автором концепції «fight or flight» (боротьба чи втеча)?
 - а) З. Фройд
 - б) В. Кеннон
 - в) Г. Сельє
 - г) Ф. Александер
2. Який дослідник сформулював концепцію «загального адаптаційного синдрому» (стресу)?
 - а) З. Фройд
 - б) Ф. Данбар
 - в) Г. Сельє
 - г) П. Сіфнеос
3. Хто з дослідників запропонував ідею «специфічних до хвороби конфліктів»?
 - а) Ф. Александер
 - б) П. Марти
 - в) Г. Аммон
 - г) В. Кеннон
4. Який автор досліджував особистісні профілі соматичних хворих?
 - а) Ф. Данбар
 - б) Дж. Мак-Дугалл
 - в) К. Абрахам
 - г) С. Мінухін
5. Хто ввів у науковий обіг поняття «алекситимія»?
 - а) П. Сіфнеос
 - б) М. Шур
 - в) Г. Фрайбергер
 - г) Н. Пезешкіан
6. Яка школа асоціюється з концепціями «оператуарного мислення» та «десоматизації/ресоматизації»?
 - а) Віденська психоаналітична школа
 - б) Французька школа психосоматики
 - в) Американська когнітивна школа
 - г) Берлінська школа психоаналізу
7. Хто з теоретиків пов'язував психосоматичні симптоми з проблемами Его-ідентичності?
 - а) Федерн, Балінт, Аммон, МакДугалл
 - б) Александер, Сельє
 - в) Мінухін, Ліberman
 - г) Елліс, Бек
8. Які фактори, за Г. Фрайбергером, відіграють ключову роль у формуванні психосоматичних симптомів?
 - а) Генетичні фактори і середовище
 - б) Залежність/незалежність, конфлікт близькості
 - в) Виключно біологічні процеси
 - г) Вплив гомеостазу

9. Яка сучасна модель покладена в основу міжнародних класифікацій DSM-5 та МКБ-11 при описі психосоматичних розладів?
- а) Психоаналітична модель
 - б) Біопсихосоціальна модель
 - в) Біомедична модель
 - г) Психодинамічна модель
10. Які є ключові цілі психосоматичної терапії відповідно до сучасних підходів?
- а) Усунення симптомів будь-якою ціною
 - б) Виключно медикаментозне лікування
 - в) Валідація, редукція симптомів, підвищення якості життя
 - г) Контроль соматичних проявів без роботи з психологічними факторами

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
4. Литвиненко О. Д. Психосоматичний підхід до проблем психологічного здоров'я особистості // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – 2016. – Т. 1, вип. 4. – С. 52–57.
5. Середа І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. – Миколаїв, 2022. – 156 с.
6. Шторк, Т. Психоаналіз і психосоматика / Тімо Шторк ; наук. ред. З. Кечур. — Львів : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2025. — 252 с.
7. Lytvynenko O.D., Lunov V.Y. The psychosomatic paradigm: integrative pathways in psychological counselling, clinical psychology and psychotherapy. *Habitus*. 2025. Iss. 70. P. 195–301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.55>
8. Zipfel S, Löwe B, Giel K, Friederich HC, Henningsen P. Implementing the biopsychosocial model in clinical medicine: a tribute to giovanni fava. *Psychother Psychosom*. 2023;92(1):21–6

Додаткова

1. Грицик О. Ю. Історія становлення психосоматики як напряму науки // Архіваріус. – 2020. – № 7. – С. 24–26.
2. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
3. Alexander F. Psychosomatic Medicine: Its Principles and Applications. – New York : W. W. Norton, 1979.
4. Bräutigam W., Paul C., Von Rad M. Psychosomatische Medizin : Ein kurzgefaßtes Lehrbuch. – Stuttgart : Thieme Georg Verlag, 1997. – 428 p.
5. Dunbar H. F. Emotions and Bodily Changes: A Survey of Literature on Psychosomatic Interrelationships 1910–1933. – New York : Columbia University Press, 1935.
6. Galdi M., Bruno E. Viana Campos. Theoretical models in psychosomatic psychoanalysis : a review // *Temas em Psicologia*. – 2017. – Vol. 25, № 1. – С. 29–40.
7. Paštar Zvonimir. Psychoanalytic Concepts in Psychosomatics // *Psihoterapija*. – 2024. – Vol. 38, № 1–2. – С. 58–82.

8. Remmers A. What Does Our Body Tell Us in Therapy? // The Global Psychotherapist. – 2021. – Vol. 1, № 2. – С. 41–44.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 2. Формування психосоматичної структури особистості в онтогенезі терапії

Мета: сформувати у студентів цілісне розуміння процесу формування психосоматичної структури особистості в онтогенезі, ролі ранніх об'єктних відносин і сімейних факторів у становленні психосоматичної уразливості, а також ознайомити з психодинамічними та інтегративними підходами до роботи з такими пацієнтами.

Основні поняття:

1. Психосоматична структура
2. Психосоматична реакція
3. Сомато-психічна матриця
4. Соматичне (тілесне) Я
5. Сепарація-індивідуація
6. Психосоматогенна сім'я
7. Ідентифікований пацієнт

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Психосоматика – як архаїчна форма психічного функціонування. Психосоматична реакція і психосоматична структура.
2. Розвиток та формування психосоматичної особистості в онтогенезі.
3. Психосоматичний симптом як результат порушення об'єктних відносин.
4. Психосоматика як структурне пошкодження образу Я.

Завдання для самостійної роботи

1. Оператuarне мислення й алекситимія: зв'язок із ранніми дефіцитами символізації.
2. Постійність об'єкта (М. Малер) і її роль у стрес-резистентності психосоматичної особистості.
3. Соматичні кордони та тілесна схема.
4. Міжпоколінні сценарії у психосоматогенних сім'ях, механізми передачі та профілактика.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке сомато-психічна матриця і які її ключові компоненти в перші 12–18 місяців життя?
2. Як феномен «внутрішньої матері» впливає на регуляцію афекту та соматизацію у підлітковому віці?
3. Назвіть три ознаки порушених соматичних кордонів та їх можливі клінічні прояви.
4. Які ризикові патерни сімейної комунікації підтримують статус «ідентифікованого пацієнта» у дитини?
5. Які терапевтичні цілі доцільні на ранньому етапі роботи з клієнтом із психосоматичною структурою (психодинамічні та тілесно-орієнтовані акценти)?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть відмінності між психосоматичною реакцією і психосоматичною структурою (Дж. Мак-Дугалл) та проілюструйте кожну прикладом з дитячого розвитку.
2. Проведіть порівняльний аналіз концепцій *соматичного Я* (Г. Аммон) і *меж Я* (М. Малер).
3. Підготуйте короткий протокол первинного інтерв'ю з батьками для виявлення чинників психосоматичної уразливості дитини.

Дискусійні питання:

1. Чи можна вважати тілесний симптом дитини «адаптивним» повідомленням системі сім'ї — і доки?
2. Які критерії відмежування «гіперопіки» від «адекватної чутливості» матері у контексті профілактики соматизації?

3. Як розвивається внутрішня здатність до символізації емоцій у дитини за умов мінливої та непослідовної материнської відповіді?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Яке визначення психосоматики запропонувала Дж. Мак-Дугалл?
 - а) Як наслідок психотравмуючих подій у дитинстві
 - б) Як архаїчну форму психічного функціонування
 - в) Як прояв тілесної агресії
 - г) Як результат соціальних впливів
2. Що таке «психосоматична структура» за Дж. Мак-Дугалл?
 - а) Соматичні межі та тілесне «Я»
 - б) Стійкі форми тілесної реактивності
 - в) Сукупність психічних і тілесних механізмів, що заміщують символізацію
 - г) Механізм адаптації до хвороби
3. Який фактор відіграє ключову роль у формуванні психосоматичної уразливості?
 - а) Сімейні сценарії
 - б) Емоційно-тілесна взаємодія з матір'ю
 - в) Соціальний статус
 - г) Когнітивні схеми
4. Хто ввів поняття «депресивногенна і шизофренногенна мати» у контекст психосоматичних порушень?
 - а) Дж. Мак-Дугалл
 - б) Г. Аммон
 - в) М. Малер
 - г) П. Федерн
5. Яке значення має концепція «внутрішньої матері» у психосоматичній теорії?
 - а) Вона описує тілесну чутливість дитини
 - б) Вона формує основу сомато-психічної матриці
 - в) Вона визначає соціальні ролі жінки в сім'ї
 - г) Вона пояснює генетичну схильність до психосоматичних захворювань
6. Яка ключова ідея теорії об'єктних відносин (М. Малер) у контексті психосоматики?
 - а) Межі «Я» формуються через процес сепарації-індивідуації
 - б) Психосоматичні симптоми пов'язані з травмами підліткового віку
 - в) Емоційний досвід дитини не впливає на соматичний розвиток
 - г) Симптоми є наслідком дисбалансу між інстинктами
7. Що, за Мак-Дугалл і Аммоном, є інфантильним способом подолання емоційного болю?
 - а) Використання тіла як засобу комунікації
 - б) Формування хибних когнітивних переконань
 - в) Розвиток залежних стосунків у дорослому віці
 - г) Формування гіперактивної поведінки
8. Хто з дослідників описав поняття «соматичне Я» і «соматичні кордони»?
 - а) Дж. Мак-Дугалл
 - б) Г. Аммон
 - в) М. Балінт
 - г) К. Абрахам
9. Що означає термін «психосоматогенна сім'я»?
 - а) Сім'я, у якій наявний високий рівень конфліктів
 - б) Сім'я, де психосоматичні симптоми виконують комунікативну функцію
 - в) Сім'я, що характеризується жорсткою ієрархією і відсутністю емоційного вираження

г) Сім'я з наявністю генетичних хвороб

10. Які підходи відносять до основних психотехнік у роботі з особистістю з психосоматичною структурою?

а) Раціональна терапія та логотерапія

б) Психодинамічні, тілесно-орієнтовані та інтегративні підходи

в) Виключно фармакотерапія

г) Лише когнітивно-поведінкова терапія

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Серeda І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. – Миколаїв, 2022. – 156 с.
4. Шторк, Т. Психодинамічний і психосоматика / Тімо Шторк ; наук. ред. З. Кечур. — Львів : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2025. — 252 с.
5. Zipfel S, Löwe B, Giel K, Friederich HC, Henningsen P. Implementing the biopsychosocial model in clinical medicine: a tribute to giovanni fava. *Psychother Psychosom.* 2023;92(1):21–6

Додаткова

1. Жадленко І., Панов М. Сучасні підходи до проблеми психосоматичних розладів // Innovations and prospects of world science : Proceedings of XIII International Scientific and Practical Conference (Canada, 17–19 August 2022 p.). – Vancouver, Canada, 2022. – P. 178–183.
2. Abbass A, Town J, Holmes H, Luyten P, Cooper A, Russell L, Lumley MA, Schubiner H, Allinson J, Bernier D, De Meulemeester C, Kroenke K, Kisely S. Short-Term Psychodynamic Psychotherapy for Functional Somatic Disorders: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Psychother Psychosom.* 2020;89(6):363-370. doi: 10.1159/000507738. Epub 2020 May 19. Erratum in: *Psychother Psychosom.* 2020;89(6):408. doi: 10.1159/000508894. PMID: 32428905.
3. McDougall J. Theaters of the Body : A Psychoanalytic Approach to Psychosomatic Illness. – New York : W. W. Norton & Company, 1989. – 687 p.
4. Remmers A. What Does Our Body Tell Us in Therapy? // The Global Psychotherapist. – 2021. – Vol. 1, № 2. – С. 41–44.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>

5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступа: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступа: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступа: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 3. Депресія, соматизований і іпохондричний розлад

Мета: сформувати цілісне розуміння клінічних форм депресії та соматоформного/іпохондричного спектра, їх психодинамічних і когнітивно-поведінкових механізмів, сучасних діагностичних критеріїв (DSM-5, МКБ-11) і принципів психотерапії.

Основні поняття:

1. Маскована депресія
2. Вегетативна депресія
3. Дистимія / соматизована дистимія
4. Циклотимія
5. Депресивна позиція (М. Кляйн)
6. Соматичний симптоматичний розлад
7. Тривога щодо здоров'я (іпохондрія)
8. Дисморфофобія

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Соматичні маски депресії.
2. Нарцистична депресія.
3. Соматоформні розлади
4. Соматизовані розлади.
5. Особистісні особливості хворих соматоформними розладами.
6. Іпохондрія.
7. Психодинаміка і психотерапія іпохондричних хворих.

Завдання для самостійної роботи

1. Клінічні ознаки маскованої та вегетативної депресії.
2. Роль когнітивних спотворень у підтриманні депресивних станів.
3. Особистісні риси, що сприяють формуванню іпохондричного розладу.
4. Сучасні валідні інструменти діагностики депресії та соматоформних розладів.

Питання для самоконтролю:

1. Які ключові клінічні форми депресії виділяють сучасні класифікації?
2. Як З. Фрейд трактував зв'язок між депресією, втратою об'єкта та агресією?
3. Які прояви характерні для синдрому «альбатроса»?
4. Чим відрізняються іпохондрія та тривога щодо здоров'я у DSM-5?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть психодинамічне пояснення депресії за М. Кляйн та К. Хорні.
2. Проведіть порівняльний аналіз діагностичних критеріїв депресивних розладів у DSM-5 та МКБ-11.
3. Порівняйте інтегративні психотерапевтичні підходи до лікування іпохондрії.

Дискусійні питання:

1. Чи можна вважати соматизовану депресію окремим розладом чи лише варіантом дистимії?
2. Які критерії ефективності когнітивно-поведінкової терапії при іпохондрії?
3. Як розвивається сучасна психотерапія у напрямі інтеграції когнітивних, психодинамічних та тілесно-орієнтованих підходів?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Яке поняття описує «масковану депресію»?
- а) Депресію, що проявляється лише у підлітковому віці
- б) Депресію, що маскується соматичними симптомами

- в) Легку транзиторну зміну настрою
 - г) Порушення циркадних ритмів
2. Хто з учених ввів поняття «вегетативної депресії»?
- а) З. Фрейд
 - б) Р. Лемке
 - в) К. Абрахам
 - г) А. Бек
3. Яке твердження відповідає психодинамічній концепції З. Фрейда та К. Абрахама?
- а) Депресія виникає через нестачу сну
 - б) Депресія пов'язана з агресією, спрямованою всередину
 - в) Депресія є наслідком генетичної схильності
 - г) Депресія виникає внаслідок когнітивних спотворень
4. Яка основна ідея М. Кляйн щодо депресії?
- а) Вона зумовлена хронічними соматичними хворобами
 - б) Вона пов'язана з внутрішніми об'єктивними відносинами
 - в) Вона пояснюється порушеннями когнітивної оцінки
 - г) Вона є результатом соціальних стресів
5. Як К. Хорні визначала «тиранію повинності» у контексті депресії?
- а) Як надмірне домінування інстинктів
 - б) Як внутрішню установку постійно відповідати вимогам ідеального «Я»
 - в) Як дисбаланс у роботі вегетативної нервової системи
 - г) Як недостатність біохімічних процесів мозку
6. Хто описав роль тривожної гіперопіки та оральної залежності у розвитку депресії?
- а) Г. Аммон
 - б) Р. Телле та В. Бройтігам
 - в) А. Бек
 - г) М. Малер
7. Яке твердження відповідає когнітивно-поведінковій моделі А. Бека?
- а) Депресія виникає через дисбаланс нейромедіаторів
 - б) Депресія пояснюється когнітивними спотвореннями та негативними схемами
 - в) Депресія є результатом порушення фаз сну
 - г) Депресія пов'язана лише з психодинамічними конфліктами
8. Що включає поняття «синдром альбатроса» у контексті соматоформних розладів?
- а) Тривале соматичне захворювання, що викликає вторинну депресію
 - б) Відчуття постійного соматичного тягаря, що ускладнює життя пацієнта
 - в) Депресивний епізод з психотичними симптомами
 - г) Фізіологічні реакції на стрес
9. Який термін описує надмірну заклопотаність власним тілом і його уявними дефектами?
- а) Іпохондрія
 - б) Дисморфофобія
 - в) Соматизована дистимія
 - г) Циклотимія
10. Які підходи належать до сучасних психотехнік у лікуванні депресії та іпохондричних розладів?
- а) Лише фармакотерапія
 - б) Когнітивно-поведінкова терапія, психодинамічні методи, гештальт-терапія
 - в) Виключно арт-терапія
 - г) Лише групова підтримка

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Серeda І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. – Миколаїв, 2022. – 156 с.
4. Чабан О. С., Хаустова О. О. Практична психосоматика: діагностичні шкали. – Київ : Медицина, 2021. – 200 с.
5. Шторк, Т. Психоаналіз і психосоматика / Тімо Шторк ; наук. ред. З. Кечур. — Львів : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2025. — 252 с.
6. Remmers A. The Psychosomatic Arc in Therapy // The Global Psychotherapist. – 2022. – Vol. 2, № 1. – С. 69–73.
7. Remmers A. The Therapeutic Process in Positive Psychosomatics: "Five Fingers" Forming a Therapeutic Relationship in Psychosomatic Medicine // The Global Psychotherapist. – 2024. – Vol. 4, № 2. – С. 57–61.

Додаткова

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Спицька Л. В. Реабілітаційна психологічна допомога при психосоматичних захворюваннях // Наукові перспективи. – 2022. – № 9(27). – С. 313–324.
2. Одинець О. А., Шукалова О. С., Даніліч-Скакун А. А., Нежута А. В., Хижняк М. В. Причинно-системний холістичний підхід до проблеми психосоматичних захворювань // Проблеми сучасної психології. – 2020. – № 2. – С. 105–114. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2020_2_13.
3. Жадленко І., Панов М. Сучасні підходи до проблеми психосоматичних розладів // Innovations and prospects of world science : Proceedings of XIII International Scientific and Practical Conference (Canada, 17–19 August 2022 p.). – Vancouver, Canada, 2022. – P. 178–183.
4. Abbass A, Town J, Holmes H, Luyten P, Cooper A, Russell L, Lumley MA, Schubiner H, Allinson J, Bernier D, De Meulemeester C, Kroenke K, Kisely S. Short-Term Psychodynamic Psychotherapy for Functional Somatic Disorders: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Psychother Psychosom.* 2020;89(6):363-370. doi: 10.1159/000507738. Epub 2020 May 19. Erratum in: *Psychother Psychosom.* 2020;89(6):408. doi: 10.1159/000508894. PMID: 32428905.
5. Remmers A. What Does Our Body Tell Us in Therapy? // The Global Psychotherapist. – 2021. – Vol. 1, № 2. – С. 41–44.
6. Henningsen P, Löwe B. Bodily Distress and International Classification of Diseases-11: Advances, Loose Ends, and Some Confusion. *Psychother Psychosom.* 2025;94(1):15-19. doi: 10.1159/000542424. Epub 2024 Nov 29. PMID: 39617002.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури.

Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>

4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 4. Функціональні та соматоформні розлади.

Мета: сформувати цілісне уявлення про функціональні та соматоформні розлади в межах біопсихосоціальної моделі і доказових психотерапевтичних підходів.

Основні поняття:

1. Функціональні розлади
2. Соматичний симптоматичний розлад (SSD)
3. Біопсихосоціальна модель
4. Емоційна дисрегуляція
5. Алекситимія
6. Клінічні кластери симптомів
7. Інтегративні психотерапевтичні підходи

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Психогенні серцево-судинні розлади.
2. Дисфункція травного тракту
3. Психогенні розлади дихання.
4. Хронічний соматоформний больовий розлад.
5. Головний біль напруги і пучковий головний біль.
6. Болі в м'язах і суглобах, фіброміалгія і радикуліт.

Завдання для самостійної роботи

1. Біопсихосоціальна модель у поясненні функціональних та соматоформних розладів.
2. Клінічні кластери: диференціація кардіореспіраторного, гастроінтестинального, больового та респіраторного.
3. Алекситимія та інтероцепція: як дефіцит розпізнавання емоцій впливає на соматизацію.
4. Інтеграція скринінгу у практику: вибір і послідовність застосування тестових методик

Питання для самоконтролю:

1. Як у DSM-5 та МКБ-11 концептуально розведені «розлади тіла та симптомів» і «функціональні» стани?
2. Які ключові ознаки кардіореспіраторного, гастроінтестинального, больового та респіраторного кластерів?
3. Яку роль відіграють алекситимія та інтероцептивні порушення у підтриманні симптомів?
4. Які скринінгові інструменти доцільно комбінувати на старті та як інтерпретувати їх результати для плану втручання?
5. Які переваги й обмеження мають КПТ, психодинамічні та інтегровані підходи у роботі з соматоформними розладами?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть психодинамічні механізми формування соматичних симптомів.
2. Проведіть порівняльний аналіз інтерпретації тілесних сигналів у КПТ-моделі: катастрофізація, селективна увага, інтероцептивна гіперчутливість.
3. Підготуйте короткий конспект протоколу інтегративної допомоги при функціональних та соматоформних розладах.

Дискусійні питання:

1. Чи можна вважати функціональні розлади окремою нозологічною групою, чи це континуум між здоров'ям і соматичними хворобами?
2. Які критерії відбору пацієнтів для тілесно-орієнтованої терапії при соматоформних симптомах?
3. Як розвивається сучасна діагностика: від виключення органіки до оцінки впливу симптомів на функціонування та якості життя?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Як у DSM-5 позначається соматоформна вегетативна дисфункція?
 - а) Functional Somatic Syndrome
 - б) Somatic Symptom Disorder (SSD)
 - в) Vegetative Disorder NOS
 - г) Autonomic Dysfunction Syndrome
2. Який термін використовується в МКБ-11 для класифікації соматоформних розладів?
 - а) Psychogenic Disorder
 - б) Bodily Distress Disorder (BDD)
 - в) Neurotic Somatization
 - г) Somatic Conversion Disorder
3. До якого клінічного кластера належить психогенна кардіалгія?
 - а) Гастроінтестинального
 - б) Кардіореспіраторного
 - в) Больового
 - г) Респіраторного
4. Який симптом належить до гастроінтестинального кластера?
 - а) Фіброміалгія
 - б) Психогенна блювота
 - в) Психогенний кашель
 - г) Ларингоспазм
5. Що відноситься до респіраторного кластера соматоформних симптомів?
 - а) Головний біль напруги
 - б) Ларингоспазм
 - в) Диспепсія
 - г) Фіброміалгія
6. Яке поняття найтісніше пов'язане з психодинамічним поясненням соматоформних симптомів?
 - а) Алопластична адаптація
 - б) Несвідомі конфлікти та емоційна стриманість
 - в) Соціальне підкріплення поведінки
 - г) Біологічна редукція
7. Який когнітивно-поведінковий механізм пояснює підтримання соматоформних симптомів?
 - а) Інтероцептивна гіперчутливість
 - б) Порушення мовленнєвої комунікації
 - в) Генетична схильність
 - г) Психотичні мисленнєві процеси
8. Який метод використовується для скринінгу соматоформних розладів у сучасній клінічній практиці?
 - а) MMPI-2
 - б) PHQ-15 (Patient Health Questionnaire)
 - в) WAIS-IV
 - г) ТАТ (Thematic Apperception Test)
9. Яка стратегія психотерапії вважається доказово ефективною при соматоформних вегетативних розладах?
 - а) Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)
 - б) Виключно психоаналітична терапія
 - в) Лише фармакотерапія
 - г) Арт-терапія як основний метод

10. Яка новітня психотехніка застосовується у лікуванні соматоформних симптомів?

- а) Систематична десенсибілізація
- б) Майндфулнес-практики (Mindfulness-Based Therapy)
- в) Електросудомна терапія
- г) Лише гіпнотерапія

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Середа І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. – Миколаїв, 2022. – 156 с.
4. Чабан О. С., Хаустова О. О. Практична психосоматика: діагностичні шкали. – Київ : Медицина, 2021. – 200 с.
5. Шторк, Т. Психодинамічний аналіз і психосоматика / Тімо Шторк ; наук. ред. З. Кечур. — Львів : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2025. — 252 с.
6. Peseschkian N. Positive Psychosomatics: Clinical Manual of Positive Psychotherapy. – Bloomington (USA) : Author House, 2016. – 601 с.
7. Lytvynenko O.D., Lunov V.Y. The psychosomatic paradigm: integrative pathways in psychological counselling, clinical psychology and psychotherapy. *Habitus*. 2025. Iss. 70. P. 195–301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.55>
8. Remmers A. The Psychosomatic Arc in Therapy // *The Global Psychotherapist*. – 2022. – Vol. 2, № 1. – С. 69–73.
9. Remmers A. The Therapeutic Process in Positive Psychosomatics: "Five Fingers" Forming a Therapeutic Relationship in Psychosomatic Medicine // *The Global Psychotherapist*. – 2024. – Vol. 4, № 2. – С. 57–61.

Додаткова

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Спицька Л. В. Реабілітаційна психологічна допомога при психосоматичних захворюваннях // *Наукові перспективи*. – 2022. – № 9(27). – С. 313–324.
2. Жадленко І., Панов М. Сучасні підходи до проблеми психосоматичних розладів // *Innovations and prospects of world science : Proceedings of XIII International Scientific and Practical Conference (Canada, 17–19 August 2022 p.)*. – Vancouver, Canada, 2022. – P. 178–183.
3. Abbass A, Town J, Holmes H, Luyten P, Cooper A, Russell L, Lumley MA, Schubiner H, Allinson J, Bernier D, De Meulemeester C, Kroenke K, Kisely S. Short-Term Psychodynamic Psychotherapy for Functional Somatic Disorders: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Psychother Psychosom*. 2020;89(6):363-370. doi: 10.1159/000507738. Epub 2020 May 19. Erratum in: *Psychother Psychosom*. 2020;89(6):408. doi: 10.1159/000508894. PMID: 32428905.
4. Löwe B, Toussaint A, Rosmalen JGM, Huang WL, Burton C, Weigel A, Levenson JL, Henningsen P. Persistent physical symptoms: definition, genesis, and management. *Lancet*. 2024 Jun 15;403(10444):2649-2662. doi: 10.1016/S0140-6736(24)00623-8. PMID: 38879263.
5. Liu J, Gill NS, Teodorczuk A, Li ZJ, Sun J. The efficacy of cognitive behavioural therapy in somatoform disorders and medically unexplained physical symptoms: A meta-analysis of randomized controlled trials. *J Affect Disord*. 2019 Feb 15;245:98-112. doi: 10.1016/j.jad.2018.10.114. Epub 2018 Oct 22. PMID: 30368076.

6. Henningsen P, Löwe B. Bodily Distress and International Classification of Diseases-11: Advances, Loose Ends, and Some Confusion. *Psychother Psychosom.* 2025;94(1):15-19. doi: 10.1159/000542424. Epub 2024 Nov 29. PMID: 39617002.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 5. Розлади харчування і сну

Мета: сформувати цілісне розуміння класифікації, психологічних і психодинамічних механізмів розладів харчування та сну, їхніх клінічних проявів і сімейних факторів, а також опанувати доказові психотерапевтичні стратегії та психотехніки.

Основні поняття:

1. Нервова анорексія
2. Нервова булімія
3. Розлад переїдання (BED)
4. Викривлене сприйняття тіла / образ тіла
5. Інсомнія
6. Парасомнії

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Аскетична і булімічна форма анорексії.
2. Особливості особистості пацієнтів з булімією.
3. Розлади харчової поведінки. Ожиріння.
4. Первинна бесіда з пацієнтом з розладом харчової поведінки.
5. Походження порушень сну.

Завдання для самостійної роботи

1. Порівняння класифікацій РХП і розладів сну в DSM-5, МКБ-11.
2. Психодинамічна терапія при анорексії, булімії, BED.
3. Циркадні ритми й поведінкова гігієна сну: практичні наслідки для терапії інсомнії .
4. Сімейно-орієнтовані підходи (Маудслі) .

Питання для самоконтролю:

1. Які діагностичні маркери відрізняють анорексію від булімії та BED згідно з DSM-5?
2. Чим інсомнія відрізняється від гіперсомнії за ICSD-3?
3. Яку роль відіграють сімейні патерни у формуванні РХП?
4. Які основні компоненти СВТ-I та як вони адаптуються для пацієнтів із РХП?
5. Які показання до застосування методу Маудслі та основні індикатори його ефективності?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть ключові відмінності нервової анорексії, булімії та BED у DSM-5.
2. Проведіть аналіз механізмів підтримання симптомів: викривлений образ тіла, перфекціонізм, емоційна дисрегуляція, «сон як уникнення».
3. Підготуйте схему інтегрованого лікування розладів сну .

Дискусійні питання:

1. Чи можна розглядати інсомнію при РХП як окрему ціль втручання, чи достатньо лікувати лише харчову симптоматику?
2. Які критерії доцільності сімейної терапії порівняно з індивідуальною при підлітковій анорексії?
3. Як розвивається доказова база щодо роботи з імпульсивністю та нічним переїданням?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Який сучасний міжнародний класифікатор використовується для систематизації розладів сну?
 - а) DSM-III
 - б) ICSD-3

- в) ICD-9
- г) MMPI-2
- 2. Який основний діагностичний критерій нервової анорексії за DSM-5?
 - а) Надмірне споживання калорій
 - б) Підвищений апетит
 - в) Обмеження харчування з вираженим дефіцитом маси тіла
 - г) Переїдання у нічний час
- 3. Хто з дослідників описав поняття «аноректична сім'я»?
 - а) М. С. Палаццолі
 - б) А. Бек
 - в) З. Фрейд
 - г) Г. Сельє
- 4. До яких ускладнень найчастіше призводить нервова булімія?
 - а) Гіпоглікемія
 - б) Пошкодження зубної емалі та порушення електролітного балансу
 - в) Гіперсомнія
 - г) Гіпотонія м'язів
- 5. Яка з форм не належить до клінічних проявів гіперфагії?
 - а) Реактивна
 - б) Психогенна
 - в) Органічна
 - г) Генералізована
- 6. Що таке катаплексія?
 - а) Хронічна безсоння
 - б) Раптове падіння м'язового тону, часто пов'язане з емоційними реакціями
 - в) Патологічна гіпервентиляція під час сну
 - г) Розлад нічного харчування
- 7. Який метод належить до профілактики залежності від снодійних засобів?
 - а) Введення високих доз мелатоніну
 - б) Виключно гіпнотерапія
 - в) Дотримання принципів гігієни сну
 - г) Використання транквілізаторів
- 8. Яке психотерапевтичне втручання вважається найбільш доказовим при інсомнії?
 - а) Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)
 - б) Арт-терапія
 - в) Психоаналіз
 - г) Виключно медикаментозне лікування
- 9. Який розлад належить до парасомній?
 - а) Гіперсомнія
 - б) Сноходіння
 - в) Інсомнія
 - г) Нарколепсія
- 10. Який підхід вважається ключовим при лікуванні розладів харчової поведінки у підлітків?
 - а) Тілесно-орієнтована терапія як монотерапія
 - б) Сімейно-орієнтована терапія
 - в) Виключно фармакотерапія
 - г) Аутогенне тренування

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Чабан О. С., Хаустова О. О. Практична психосоматика: діагностичні шкали. – Київ : Медицина, 2021. – 200 с.
4. Шторк, Т. Психоаналіз і психосоматика / Тімо Шторк ; наук. ред. З. Кечур. — Львів : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2025. — 252 с.
5. Peseschkian N. Positive Psychosomatics: Clinical Manual of Positive Psychotherapy. – Bloomington (USA) : Author House, 2016. – 601 с.
6. Lytvynenko O.D., Lunov V.Y. The psychosomatic paradigm: integrative pathways in psychological counselling, clinical psychology and psychotherapy. *Habitus*. 2025. Iss. 70. P. 195–301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.55>

Додаткова

1. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
2. Alexander F. Psychosomatic Medicine: Its Principles and Applications. – New York : W. W. Norton, 1979.
3. Bräutigam W., Paul C., Von Rad M. Psychosomatische Medizin : Ein kurzgefaßtes Lehrbuch. – Stuttgart : Thieme Georg Verlag, 1997. – 428 p.
4. Dunbar H. F. Emotions and Bodily Changes: A Survey of Literature on Psychosomatic Interrelationships 1910–1933. – New York : Columbia University Press, 1935.
5. McDougall J. Theaters of the Body : A Psychoanalytic Approach to Psychosomatic Illness. – New York : W. W. Norton & Company, 1989. – 687 p.
6. Galdi M., Bruno E. Viana Campos. Theoretical models in psychosomatic psychoanalysis : a review // *Temas em Psicologia*. – 2017. – Vol. 25, № 1. – С. 29–40.
7. Paštar Zvonimir. Psychoanalytic Concepts in Psychosomatics // *Psihoterapija*. – 2024. – Vol. 38, № 1–2. – С. 58–82.
8. Remmers A. What Does Our Body Tell Us in Therapy? // *The Global Psychotherapist*. – 2021. – Vol. 1, № 2. – С. 41–44.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>

7. Taylor & Francis. Режим доступа: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 6. Сексуальні дисфункції

Мета: сформувати цілісне розуміння класифікації та клініко-психологічних проявів сексуальних дисфункцій у біопсихосоціальній парадигмі, їхніх психодинамічних механізмів і доказових психотерапевтичних підходів.

Основні поняття:

1. Ерекtilьна дисфункція
2. Оргазмічна дисфункція / аноргазмія
3. Передчасна еякуляція / затримка еякуляції
4. Гіпоактивний сексуальний потяг
5. Синдром очікування сексуальної невдачі
6. Парна/сімейна терапія

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Психогенез психосексуальних розладів
2. Психосексуальний криз молодих жінок.
3. Оргазмічна дисфункція.
4. Походження і психодинаміка розладів (Х. Беккер і В. Сенф, М. Кляйн, Тауск і К. Абрахам, О. Феніхель).

Завдання для самостійної роботи

1. DSM-5 vs МКБ-11: порівняння діагностичних підходів до сексуальних дисфункцій .
2. Механізми, підтримувальні чинники, клінічні маркери синдрому очікування сексуальної невдачі.
3. Біопсихосоціальні детермінанти сексуальних дисфункцій, роль соматичних, психічних і міжособистісних факторів.
4. Парна та сімейна психотерапія при сексуальних дисфункціях, показання, етапи, критерії успішності.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні категорії сексуальних дисфункцій виділяють сучасні класифікації та як фіксується їх тривалість/ситуаційність?
2. Які психодинамічні механізми можуть підтримувати вагінізм?
3. Чим відрізняються клінічні й психологічні профілі при передчасній та затриманій еякуляції?
4. Які ключові компоненти парної терапії застосовують при аноргазмії та ерекtilьній дисфункції?
5. Яку роль відіграють захисні механізми у перебігу сексуальних розладів?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть еволюцію понять «фригідність», «психологічне безпліддя», «боязнь зачаття» та їх сучасні психодинамічні інтерпретації.
2. Проведіть порівняльний аналіз біологічних і когнітивно-емоційних механізмів передчасної та затриманої еякуляції.
3. Підготуйте структурований протокол інтегрованої допомоги при жіночій аноргазмії.

Дискусійні питання:

1. Чи можна розглядати підвищений статевий потяг як дисфункцію, чи як варіант норми за умови відсутності дистресу й шкоди?
2. Які критерії доцільності вибору індивідуальної терапії проти парної при ерекtilьній дисфункції на тлі конфлікту в стосунках?
3. Як розвивається доказова база комбінування КПТ із психодинамічними техніками для подолання «очікування невдачі»?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Який із міжнародних класифікаторів містить сучасні діагностичні критерії сексуальних дисфункцій?
 - а) MMPI-2
 - б) DSM-5
 - в) Cattell 16PF
 - г) WAIS-IV
2. Яке поняття в історичному контексті використовувалося для позначення жіночої сексуальної дисфункції?
 - а) Алекситимія
 - б) Фригідність
 - в) Імпотенція
 - г) Диспареунія
3. Що означає термін «синдром очікування сексуальної невдачі»?
 - а) Соматичне виснаження, що знижує сексуальний потяг
 - б) Тривожне передбачення невдачі у статевому акті
 - в) Надмірний сексуальний потяг у підлітковому віці
 - г) Сексуальна ареакивність, пов'язана з депресією
4. Яка форма сексуальної дисфункції характеризується болем під час статевого акту?
 - а) Вагінізм
 - б) Диспареунія
 - в) Оргазмічна дисфункція
 - г) Гіпоактивний розлад сексуального потягу
5. Що означає поняття «сексуальна ареакивність»?
 - а) Відсутність або зниження сексуального потягу і реакцій
 - б) Затримка оргазму при збереженій ерекції
 - в) Відсутність фізіологічних проявів при мастурбації
 - г) Надмірна сексуальна активність
6. Яка з психодинамічних концепцій пов'язує сексуальні дисфункції з конфліктом між потягом і заборонаю?
 - а) Концепція З. Фрейда
 - б) Теорія когнітивних схем А. Бека
 - в) Теорія соціального навчання Бандури
 - г) Біопсихосоціальна модель
7. Який тип психологічного захисту найчастіше спостерігається у пацієнтів із сексуальними дисфункціями?
 - а) Інтелектуалізація
 - б) Проекція
 - в) Активно-оборонні та пасивно-оборонні механізми
 - г) Регресія
8. Що вважається ключовим чинником біопсихосоціальної моделі сексуальних дисфункцій?
 - а) Лише гормональні зміни
 - б) Тільки соціальні фактори
 - в) Взаємодія біологічних, психологічних та соціальних чинників
 - г) Виключно індивідуальні особливості особистості
9. Який розлад належить до чоловічих сексуальних дисфункцій?
 - а) Вагінізм
 - б) Диспареунія

в) Передчасна еякуляція

г) Аноргазмія

10. Який сучасний підхід вважається найбільш ефективним у терапії сексуальних дисфункцій?

а) Лише медикаментозне лікування

б) Інтегративні психотерапевтичні підходи з урахуванням біопсихосоціальних факторів

в) Виключно тілесно-орієнтована терапія

г) Виключно гіпнотерапія

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
4. Peseschkian N. Positive Psychosomatics: Clinical Manual of Positive Psychotherapy. – Bloomington (USA) : Author House, 2016. – 601 с.
5. Lytvynenko O.D., Lunov V.Y. The psychosomatic paradigm: integrative pathways in psychological counselling, clinical psychology and psychotherapy. *Habitus*. 2025. Iss. 70. P. 195–301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.55>

Додаткова

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Спицька Л. В. Реабілітаційна психологічна допомога при психосоматичних захворюваннях // Наукові перспективи. – 2022. – № 9(27). – С. 313–324.
2. Одинець О. А., Шукалова О. С., Даніліч-Скакун А. А., Нежута А. В., Хижняк М. В. Причинно-системний холістичний підхід до проблеми психосоматичних захворювань // Проблеми сучасної психології. – 2020. – № 2. – С. 105–114. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2020_2_13.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)

9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 7. Соматогенні психічні розлади. Розлади особистості у соматично хворих. Діагностика і лікування психосоматичних хворих

Мета: сформувати цілісне розуміння біопсихосоціальної природи психосоматичних розладів, розпізнавання соматогенних психічних станів і ролі особистісних чинників, а також опанувати діагностичні алгоритми та індивідуалізовані комбіновані стратегії лікування з використанням сучасних психотерапевтичних підходів та психотехнік.

Основні поняття:

1. Соматогенні психічні розлади
2. Соматизована депресія
3. Тривожні й адаптаційні реакції при соматичних хворобах
4. Коморбідність і диференційна діагностика
5. Особистісні чинники (алекситимія, перфекціонізм тощо)
6. Психодіагностика (клінічне інтерв'ю, HADS, PHQ-15)

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Паранояльні особистості, іпохондричний синдром.
2. Шизоїдні особистості і астенодепресивний синдром.
3. Епілептоїдні особи і серцево-судинні хвороби.
4. Межовий розлад особистості і сенесто-іпохондричний синдром, адиктивна і суїцидальна поведінка.
5. Істероїдні особистості. Особливості позиції терапевта.
6. Комппульсивна особистість, вегетосудинна дистонія, спастичний коліт, остеохондроз.
7. Залежна особистість, емоційно-вегетативна лабільність, типові захворювання.
8. Деструктивний нарцисизм за Г. Аммоном
9. Мазохістська особистість.

Завдання для самостійної роботи

1. Біопсихосоціальна модель в дії: як інтегрувати соматичні, психологічні та соціальні чинники в клінічному формулюванні (DSM-5/ICD-11).
2. Соматогенні депресії та тривога: масковані прояви, диференціація з «нормальною» реакцією на хворобу.
3. Особистісні профілі у психосоматиці: алекситимія, перфекціонізм, obsесивно-контрольний і демонстративний типи — вплив на перебіг симптомів.
4. Алгоритм обстеження психосоматичного пацієнта

Питання для самоконтролю:

1. Співбесіда з хворою - об'єктивний метод дослідження.
2. Виявлення ознак психогенної природи страждань.
3. Основні принципи в лікуванні психосоматичних хворих.
4. Принцип індивідуальної терапії.
5. Принцип комбінованої терапії.
6. Принцип динамічної корекції психічного і фізичного стану хворого.

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть діагностичні маркери соматизованої депресії.
2. Проведіть порівняльний аналіз впливу характерологічних типів на формування різних психосоматичних синдромів.
3. Підготуйте структурований план первинного інтерв'ю для психосоматичних пацієнтів.

Дискусійні питання:

1. Чи можна вважати «нормальну» емоційну реакцію на хронічну хворобу діагнозом, і де

- проходить межа з соматогенною депресією?
2. Які критерії доцільності вибору психотерапевтичного підходу при розладах особистості соматично хворих?
 3. Як розвивається роль особистісної діагностики в індивідуалізації лікування психосоматичних пацієнтів?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Що є ключовим принципом біопсихосоціальної моделі психосоматичних розладів?
 - а) Вплив лише соматичних факторів
 - б) Взаємодія соматичних, психологічних та соціальних чинників
 - в) Врахування тільки психологічних механізмів
 - г) Зосередженість на медикаментозній терапії
2. Які психічні розлади найчастіше виникають на тлі тяжких соматичних хвороб?
 - а) Психози
 - б) Депресивні, тривожні та адаптаційні реакції
 - в) Маніакальні стани
 - г) Розлади харчової поведінки
3. Що ускладнює діагностику соматизованих депресій?
 - а) Відсутність емоційних симптомів
 - б) Переважання соматичних скарг
 - в) Відмова пацієнтів від терапії
 - г) Виключно генетичні фактори
4. Який фактор найчастіше зумовлює резистентність соматизованої депресії до фармакотерапії?
 - а) Низька якість ліків
 - б) Недостатність дози антидепресантів
 - в) Ігнорування психологічних і міжособистісних чинників
 - г) Виключно соціальні фактори
5. Яка роль особистісних характеристик у формуванні психосоматичних синдромів?
 - а) Вони не мають значення
 - б) Визначають клінічну картину та спосіб вираження конфліктів
 - в) Впливають лише на соматичний рівень
 - г) Є другорядними порівняно з генетикою
6. Який метод є базовим у первинному обстеженні психосоматичних пацієнтів?
 - а) Функціональна магнітно-резонансна томографія
 - б) Клінічне інтерв'ю
 - в) Генетичне тестування
 - г) Нейрофізіологічне картування
7. Який принцип лікування передбачає врахування особистісних та соціальних особливостей пацієнта?
 - а) Принцип динамічної корекції
 - б) Принцип індивідуалізації терапії
 - в) Принцип фармакологічної підтримки
 - г) Принцип сімейної терапії
8. Який підхід спрямований на зміну дисфункціональних переконань пацієнта щодо його симптомів?
 - а) Психоаналітичний підхід
 - б) Гештальт-терапія
 - в) Когнітивно-поведінкова терапія
 - г) Тілесно-орієнтована терапія

9. Хто є автором концепції позитивної та транскультуральної психотерапії, застосовуваної в роботі з психосоматичними хворими?

- а) М. Кляйн
- б) Н. Пезешкіан
- в) К. Абрахам
- г) З. Фройд

10. Який принцип лікування психосоматичних пацієнтів підкреслює необхідність поєднання медикаментозних та психотерапевтичних втручань?

- а) Принцип комбінованої терапії
- б) Принцип групової динаміки
- в) Принцип соматичної домінанти
- г) Принцип інтегративної психодіагностики

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
4. Чабан О. С., Хаустова О. О. Практична психосоматика: діагностичні шкали. – Київ : Медицина, 2021. – 200 с.
5. Шторк, Т. Психоаналіз і психосоматика / Тімо Шторк ; наук. ред. З. Кечур. — Львів : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2025. — 252 с.
6. Peseschkian N. Positive Psychosomatics: Clinical Manual of Positive Psychotherapy. – Bloomington (USA) : Author House, 2016. – 601 с.
7. Remmers A. The Psychosomatic Arc in Therapy // The Global Psychotherapist. – 2022. – Vol. 2, № 1. – С. 69–73.
8. Remmers A. The Therapeutic Process in Positive Psychosomatics: "Five Fingers" Forming a Therapeutic Relationship in Psychosomatic Medicine // The Global Psychotherapist. – 2024. – Vol. 4, № 2. – С. 57–61.

Додаткова

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Спицька Л. В. Реабілітаційна психологічна допомога при психосоматичних захворюваннях // Наукові перспективи. – 2022. – № 9(27). – С. 313–324.
2. Одинець О. А., Шукалова О. С., Даніліч-Скакун А. А., Нежута А. В., Хижняк М. В. Причинно-системний холістичний підхід до проблеми психосоматичних захворювань // Проблеми сучасної психології. – 2020. – № 2. – С. 105–114. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2020_2_13.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури.

Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>

4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 8. Сім'я як система. Сімейний симптом і сімейна криза

Мета: формувати цілісне розуміння сім'ї як системи та механізмів виникнення/підтримання сімейного симптому, щоб уміти діагностувати рівні системної динаміки й застосовувати сучасні сімейні інтервенції.

Основні поняття:

1. Сімейна система
2. Ієрархія та межі
3. Рольова структура
4. Сімейна комунікація
5. Сімейні сценарії та міфи
6. Психосоматична сім'я
7. Ідентифікований пацієнт
8. Тріангуляція, переплетення, парентифікація
9. Сімейний симптом і вторинна вигода
10. Рівні аналізу та системні підходи (системна/структурна/стратегічна терапія)

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Характеристика психосоматичної сім'ї.
2. Ідентифікований пацієнт.
3. Показання для сімейної терапії дітей з психосоматичними розладами.
4. Симптом як наслідок невиражених почуттів та внутрішніх конфліктів.
5. Симптом як наслідок різного роду навіювань. Симптом як засіб комунікації.
6. Симптом як наслідок психічної травми. Симптом як наслідок втоми, перевантаження або тривалого стресу.
7. Симптом як феномен системи та порушення сімейних зв'язків і сімейної структури.

Завдання для самостійної роботи

1. Параметри сімейної системи: ієрархія, межі, рольова структура, комунікація, сімейні сценарії/міфи — приклади функціональних vs дисфункційних конфігурацій.
2. Психосоматична сім'я та «ідентифікований пацієнт»: механізми стабілізації системи за рахунок симптому, ризики хронізації.
3. Сімейний симптом як багатофакторний феномен: невисловлені почуття, внутрішні конфлікти, навіювання, вторинні вигоди, ідентифікація/наслідування.
4. Системні порушення зв'язків: переплетення, парентифікація, тріангуляція — як їх виявляти й відрізняти у клінічних кейсах.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть і коротко опишіть базові параметри сімейної системи.
2. У чому сутність феномену «психосоматичної сім'ї» та яку роль виконує ідентифікований пацієнт?
3. Які комунікативні й адаптивні функції може виконувати сімейний симптом?
4. Як проявляються переплетення, парентифікація, тріангуляція і чим вони відрізняються?
5. Які цілі й ключові інтервенції характерні для системної, структурної та стратегічної сімейної терапії у випадках психосоматичних симптомів?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Побудуйте генограму здоров'я-хвороби мінімум на 3 покоління. Позначте сценарії, міфи, коаліції, межі, тріангуляції.
2. Проаналізуйте «типову психосоматичну сім'ю» за С. Мінухіним і Ліbermanом: опишіть ознаки злитості, гіперопіки, уникання конфліктів, ригідності; вкажіть цілі терапії.
3. Порівняйте підходи, які використовуються при роботі із сімейною системою.

Дискусійні питання:

1. Чи завжди потрібна сімейна терапія, якщо симптом локалізований в одній особі? Де межа між індивідуальною проблемою і сімейною динамікою?
2. Симптом як «корисний» механізм: етичні та клінічні наслідки втручання, коли симптом утримує крихку рівновагу сім'ї.
3. Криза сімейної системи: що ефективніше на старті — робота з межами та ієрархією чи з навичками комунікації?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Що є центральним принципом системного підходу до сім'ї?
 - а) Розгляд сім'ї як сукупності окремих індивідів
 - б) Аналіз сім'ї як цілісної системи з взаємопов'язаними елементами
 - в) Оцінка лише економічних факторів сімейного життя
 - г) Вивчення виключно дитячо-батьківських відносин
2. Який параметр сімейної системи визначає ступінь проникності міжособистісних зв'язків?
 - а) Ієрархія
 - б) Межі
 - в) Комунікація
 - г) Рольова структура
3. Хто у концепції психосоматичної сім'ї найчастіше виступає носієм симптомів?
 - а) Психотерапевт
 - б) Ідентифікований пацієнт
 - в) Дисфункціональний батько
 - г) Старший член родини
4. Яка функція може виконувати психосоматичний симптом у сімейній системі?
 - а) Лише руйнівну
 - б) Засобу комунікації та вираження конфліктів
 - в) Виключно фізіологічну
 - г) Символічну тільки на індивідуальному рівні
5. Що таке «вторинна вигода» у контексті сімейного симптому?
 - а) Прихований прибуток від хвороби
 - б) Позитивні наслідки, які пацієнт або сім'я отримують завдяки симптому
 - в) Медичний діагноз, встановлений вдруге
 - г) Додатковий симптом у клінічній картині
6. Який механізм описує втягнення дитини у конфлікт між батьками?
 - а) Ідентифікація
 - б) Тріангуляція
 - в) Парейнтефікація
 - г) Сценарне наслідування
7. Який рівень аналізу сімейного симптому передбачає розгляд нуклеарної сім'ї?
 - а) Індивідуальний
 - б) Мікросистемний
 - в) Макросистемний
 - г) Мегасистемний
8. Хто з дослідників описав типові картини психосоматичної сім'ї?
 - а) З. Фройд і К. Абрахам
 - б) С. Мінухін і Ліберман
 - в) Н. Пезешкіан і Г. Аммон
 - г) А. Бек і А. Елліс

9. Який із підходів належить до сучасних психотерапевтичних методів роботи з психосоматогенною сім'єю?

- а) Біоенергетичний аналіз
- б) Структурна сімейна терапія
- в) Рациональна терапія
- г) Арт-терапія

10. Яка характеристика притаманна дисфункціональній сім'ї?

- а) Гнучкі межі та відкриті комунікації
- б) Ригідні межі, порушення ієрархії та неефективні сценарії взаємодії
- в) Високий рівень автономії членів сім'ї
- г) Виключно позитивна рольова структура

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Середа І. В. Основи психосоматики : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. – Миколаїв, 2022. – 156 с.
4. Peseschkian N. Positive Psychosomatics: Clinical Manual of Positive Psychotherapy. – Bloomington (USA) : Author House, 2016. – 601 с.
5. Lytvynenko O.D., Lunov V.Y. The psychosomatic paradigm: integrative pathways in psychological counselling, clinical psychology and psychotherapy. *Habitus*. 2025. Iss. 70. P. 195–301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.55>
6. Remmers A. The Therapeutic Process in Positive Psychosomatics: "Five Fingers" Forming a Therapeutic Relationship in Psychosomatic Medicine // *The Global Psychotherapist*. – 2024. – Vol. 4, № 2. – С. 57–61.
7. Zipfel S, Löwe B, Giel K, Friederich HC, Henningsen P. Implementing the biopsychosocial model in clinical medicine: a tribute to giovanni fava. *Psychother Psychosom*. 2023;92(1):21–6

Додаткова

1. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
2. Alexander F. Psychosomatic Medicine: Its Principles and Applications. – New York : W. W. Norton, 1979.
3. Bräutigam W., Paul C., Von Rad M. Psychosomatische Medizin : Ein kurzgefaßtes Lehrbuch. – Stuttgart : Thieme Georg Verlag, 1997. – 428 p.
4. Dunbar H. F. Emotions and Bodily Changes: A Survey of Literature on Psychosomatic Interrelationships 1910–1933. – New York : Columbia University Press, 1935.
5. McDougall J. Theaters of the Body : A Psychoanalytic Approach to Psychosomatic Illness. – New York : W. W. Norton & Company, 1989. – 687 p.
6. Paštar Zvonimir. Psychoanalytic Concepts in Psychosomatics // *Psihoterapija*. – 2024. – Vol. 38, № 1–2. – С. 58–82.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 9. Психосоматичні розлади у дітей. Основні напрямки корекційної роботи з дітьми з аутизмом, ДЦП та їх родиною, з онкологією та їх родиною

Мета: формувати цілісне уявлення про психосоматичні розлади у дітей, їх клініко-психологічні прояви, психодинамічні механізми та основні напрями психокорекційної роботи з дітьми і їх родинами.

Основні поняття:

1. Анаклітична депресія (Р. Шпіц)
2. Страх розлуки / шкільна фобія
3. Енурез / енкопрез
4. Тики та синдром Жиля де ля Туретта
5. Сімейні фактори психосоматичних симптомів
6. Психокорекція дітей з РАС і ДЦП
7. Психоонкологічна підтримка

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Вегето-соматичні розлади у депресивних дітей.
2. Страх розлуки і шкільна фобія.
3. Неорганічний енурез.
4. Неорганічний енкопрез. Відмінність первинного енкопрезу від вторинного.
5. Розлад харчування в ранньому віці.
6. Роль матері у розвитку розладів.
7. Заїкання.
8. Особливості процесу діагностики та корекції дітей з аутизмом.
9. Аналіз методів діагностики та корекції сім'ї дітей з аутизмом.
10. Особливості процесу діагностики та корекції дітей з ДЦП.
11. Шляхи діагностики та корекції родин дитини з ДЦП.
12. Особливості процесу діагностики та корекції дітей з онкологією.
13. Шляхи психологічної роботи родин дитини з онкологією.

Завдання для самостійної роботи

1. Дитячі психосоматичні феномени: депресивні й вегетативні симптоми, страх розлуки/шкільна фобія, тики, енурез/енкопрез — клініко-психологічні портрети та дифдіагностика.
2. Психодинаміка дитячих симптомів: анаклітична депресія (Р. Шпіц), тіло як комунікація, роль батьківських установок і сімейної системи.
3. Мультидисциплінарна діагностика та індивідуальна програма корекції при РАС.
4. Психоонкологія дитячого віку: етапи психологічної підтримки дитини й родини від діагнозу до ремісії/паліативу; ризику вигорання батьків.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть типові психосоматичні симптоми дитячого віку та їхні вегетативні прояви.
2. У чому суть анаклітичної депресії (Р. Шпіц) і як вона підвищує психосоматичну вразливість?
3. Які сімейні фактори найчастіше підтримують дитячі психосоматичні симптоми?
4. Які ключові кроки діагностики та корекції при ДЦП з обов'язковою участю родини?
5. Які психотерапевтичні стратегії використовують у дитячій онкопсихології на рівні дитини, батьків і сімейної системи?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Опишіть шкільну фобію за схемою: тригери, соматичні “маски”, план втручань для школи/родини.
2. Складіть алгоритм диференціації енурезу: первинний vs вторинний, неорганічний vs неврозоподібний; психодинамічні трактування (О. Феніхель) і план корекції.

3. Опишіть інтегровану модель допомоги дитині з ДЦП: цілі фізреабілітації, логопедії, психології, педагогіки + модуль для батьків (навички догляду й емоційної регуляції).

Дискусійні питання:

1. Де межа між “симптом як мова тіла” і неврологією? Етика направлення/співпраці фахівців.
2. Чи може зменшення батьківської тривоги саме по собі редукувати соматичні скарги у дитини? Механізми і межі.
3. Психоонкологія: як балансувати правдивість, надію і вікові особливості розуміння хвороби?

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Яке явище описав Р. Шпіц у контексті дитячої психосоматики?
 - а) Синдром Жилья де ла Туретта
 - б) Анаклітичну депресію
 - в) Синдром гіпервентиляції
 - г) Соматоформний больовий розлад
2. Чим відрізняється неорганічний енурез від неврозоподібного нетримання сечі?
 - а) Психогенною природою походження
 - б) Віковою специфікою
 - в) Органічними ураженнями нервової системи
 - г) Спадковим фактором
3. Яка особливість характерна для психогенного нічного енурезу за О. Феніхелем?
 - а) Виключно біологічні причини
 - б) Порушення у сновидіннях
 - в) Зв'язок із психодинамічними конфліктами
 - г) Органічні аномалії сечового міхура
4. Який підхід є провідним у лікуванні дитячих тиків та логоневрозу?
 - а) Виключно медикаментозне лікування
 - б) Поведінкова терапія та комплексна корекція
 - в) Лише гіпнотерапія
 - г) Виключно психоаналітична терапія
5. Що є важливим фактором розвитку заїкання у дітей у психодинамічній концепції?
 - а) Генетична схильність
 - б) Порушення сімейної комунікації та роль матері
 - в) Перенесені соматичні хвороби
 - г) Дефіцит мовленнєвої практики
6. Який підхід є ключовим у роботі з дітьми з аутизмом?
 - а) Виключно психоаналітичний
 - б) Мультидисциплінарний (медичний, психологічний, педагогічний)
 - в) Тільки поведінковий
 - г) Виключно фармакотерапія
7. Який аспект є важливим у психокорекційній роботі з дітьми з ДЦП?
 - а) Виключно фізична реабілітація
 - б) Інтеграція психотерапевтичних та сімейних методів
 - в) Лише медикаментозне лікування
 - г) Ізоляція від соціального середовища
8. Що є одним із головних завдань шкільного психолога при психосоматичних розладах у дітей?

- а) Призначення медикаментозного лікування
 - б) Психодіагностика та координація корекційних заходів
 - в) Виключно індивідуальна психотерапія
 - г) Формування медичного діагнозу
9. Який підхід є ключовим у психологічній роботі з родинами дітей з онкологією?
- а) Ізоляція сім'ї від дитини
 - б) Психосвіта, підтримка та корекційна робота
 - в) Виключно соціальна допомога
 - г) Виключно фармакотерапія
10. Яка стратегія найчастіше використовується при психокорекції дітей з аутизмом?
- а) Суворі дисциплінарні системи
 - б) Ігрові та поведінкові методики з участю батьків
 - в) Виключно фармакологічна підтримка
 - г) Виключно арт-терапія

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
4. Zipfel S, Löwe B, Giel K, Friederich HC, Henningsen P. Implementing the biopsychosocial model in clinical medicine: a tribute to giovanni fava. *Psychother Psychosom.* 2023;92(1):21–6

Додаткова

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Спицька Л. В. Реабілітаційна психологічна допомога при психосоматичних захворюваннях // Наукові перспективи. – 2022. – № 9(27). – С. 313–324.
2. Одинець О. А., Шукалова О. С., Даніліч-Скакун А. А., Нежута А. В., Хижняк М. В. Причинно-системний холистичний підхід до проблеми психосоматичних захворювань // Проблеми сучасної психології. – 2020. – № 2. – С. 105–114. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2020_2_13.
3. Грицик О. Ю. Історія становлення психосоматики як напряму науки // Архівариус. – 2020. – № 7. – С. 24–26.
4. Жадленко І., Панов М. Сучасні підходи до проблеми психосоматичних розладів // Innovations and prospects of world science : Proceedings of XIII International Scientific and Practical Conference (Canada, 17–19 August 2022 p.). – Vancouver, Canada, 2022. – P. 178–183.
5. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури.
Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу:
<https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association.
Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступу: <http://www.sciencemag.org>
7. Taylor & Francis. Режим доступу: <http://www.informaworld.com>
8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<https://www.positum.org/ppt-journal/>.

ТЕМА 10. Застосування психодіагностичних та проєктивних методів у процесі психокорекції. Психокорекція дітей

Мета: сформувати знання про застосування психодіагностичних і проєктивних методів у процесі психокорекції та оволодіти основними підходами до психокорекційної роботи з дітьми.

Основні поняття:

1. Корекційно-розвивальне середовище
2. Проєктивні методики
3. Ігрова терапія
4. Арт-терапія
5. Методика «Фантом»
6. Малюнкові тести («Малюнок родини», «Людина під дощем»)

План

Питання для самостійного опрацювання:

1. Особливості процесу психокорекції в роботі з дітьми з порушеннями, батьківського – дитячих стосунків у сім'ї дитини з порушеннями, з оточенням дитини з порушеннями.
2. Діагностично-корекційні програми: батарея діагностичних та корекційних методик.
3. Методика «Малюнок родини». Мета та сутність методики. Особливості її застосування в процесі корекції.
4. Методика «Людина під дощем».
5. Інші види методик.

Завдання для самостійної роботи

1. Побудова психодіагностичного маршруту дитини.
2. Корекційно-розвивальне середовище: дизайн домашнього/шкільного простору під різні профілі труднощів.
3. Проєктивні методики в дії: «Фантом», «Малюнок родини», ДАМ, «Гармонія», «Людина під дощем» — показання, протипоказання, типові індикатори, типові помилки інтерпретації.
4. Інтеграція діагностики й психокорекції: поєднання проєктивів з ігровою, арт- та когнітивно-поведінковою терапією; формування SMART-цілей і критеріїв результату.

Питання для самоконтролю:

1. Які принципи відрізняють психокорекцію дітей з порушеннями розвитку від роботи з нейротиповими дітьми?
2. Назвіть 5 обов'язкових елементів корекційно-розвивального середовища вдома/у школі.
3. Яку діагностичну нішу мають «Фантом», «Малюнок родини», ДАМ, «Гармонія», «Людина під дощем» і які обмеження їх інтерпретації?
4. Як вбудовувати результати проєктивів у індивідуальний план психокорекції (цілі, техніки, критерії прогресу)?
5. Які етичні вимоги до надання зворотного зв'язку дитині та батькам після застосування проєктивних методик?

Завдання для опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Протокол оцінки дитячо-батьківських взаємин з використанням «Малюнка родини» + чек-лист спостереження + коротка шкала тривоги дитини; правила зворотного зв'язку батькам.
2. Порівняльний аналіз проєктивів: «Людина під дощем» vs «Гармонія» vs «Фантом» — що кожна методика краще «бачить» (копінг-стилі, образ тіла, внутрішній конфлікт), як їх комбінувати в одній сесії.
3. Етика та валідність: межі інтерпретації малюнкових тестів, культурна чутливість, робота з розбіжностями між даними проєктивів і стандартизованих опитувальників.

Дискусійні питання:

1. Проєктиви у шкільній практиці: користь та ризик хибних інтерпретацій; як підвищити надійність (тріангуляція даних, повторне тестування, супервізія).

2. Чи може сам процес малювання бути інтервенцією? Де межа між оцінкою та терапією і як її коректно артикулювати батькам.
3. Адаптація методик для дітей з РАС і ДЦП: модифікації інструкцій, альтернативні канали відповіді, критерії припинення/перенесення сесії.

Практичне завдання.

Підготуйте кейс-аналіз конкретної ситуації у психотерапевтичній практиці, включаючи аналіз помилок і можливих альтернативних рішень.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Що є головною метою психокорекційної роботи з дітьми з порушеннями розвитку?
 - а) Усунення симптомів виключно медикаментозним шляхом
 - б) Формування сприятливих умов для розвитку й адаптації
 - в) Стандартизоване навчання без урахування індивідуальних особливостей
 - г) Виключення дитини з соціального середовища
2. Який із факторів є ключовим у створенні корекційно-розвивального середовища для дитини?
 - а) Жорсткі обмеження у взаємодії
 - б) Оптимальна організація домашнього та навчального простору
 - в) Виключно індивідуальна робота без залучення сім'ї
 - г) Відмова від інтеграції освітніх методів
3. Що є особливістю діагностично-корекційних програм для дітей?
 - а) Використання лише медичних тестів
 - б) Комплексне застосування психодіагностичних і проєктивних методів
 - в) Відмова від інструментальних методів
 - г) Лише індивідуальні консультації психолога
4. Яка методика застосовується для дослідження прихованих внутрішніх конфліктів дитини через уявні образи?
 - а) «Фантом»
 - б) «Людина під дощем»
 - в) «Малюнок родини»
 - г) ДАМ
5. Яка методика є класичним інструментом аналізу сімейних стосунків дитини?
 - а) Методика «Гармонія»
 - б) Методика «Малюнок родини»
 - в) Методика «Фантом»
 - г) Методика «Людина під дощем»
6. Яка мета методики «ДАМ» (Дім–Дерево–Людина)?
 - а) Аналіз особистісних ресурсів і внутрішніх конфліктів дитини
 - б) Оцінка лише когнітивного рівня розвитку
 - в) Вивчення суто соціальних навичок
 - г) Виключно діагностика моторних умінь
7. У чому полягає сутність методики «Гармонія»?
 - а) Вивчення рівня тривожності дитини у шкільному середовищі
 - б) Дослідження внутрішньої узгодженості та балансів у психоемоційній сфері
 - в) Виключно оцінка академічних досягнень
 - г) Аналіз сімейної динаміки через малюнок
8. Який основний діагностичний акцент має методика «Людина під дощем»?
 - а) Вивчення реакцій дитини на стресові та кризові ситуації
 - б) Оцінка математичних здібностей
 - в) Визначення стилів харчової поведінки
 - г) Аналіз рівня соціальної адаптованості у групі
9. Яка роль сім'ї у психокорекції дітей із порушеннями розвитку?

- а) Другорядна, обмежена консультаціями психолога
- б) Визначальна, через створення підтримувального середовища
- в) Несуттєва, бо головна робота здійснюється у школі
- г) Виключно медичний контроль

10. Яке поєднання методів є найбільш ефективним у психокорекції дітей із психосоматичними проявами?

- а) Виключно фармакотерапія
- б) Проективні та психодіагностичні методики у комплексі з психотерапією
- в) Тільки педагогічні стратегії
- г) Виключно тілесно-орієнтована терапія

Рекомендована література

Основна:

1. Дейнека Л. Основи психосоматики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. – Луцьк, 2017.
2. Ісаков Р. І. Психосоматична патологія. – Київ : Медицина, 2023. – 167 с.
3. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.
4. Zipfel S, Löwe B, Giel K, Friederich HC, Henningsen P. Implementing the biopsychosocial model in clinical medicine: a tribute to giovanni fava. *Psychother Psychosom.* 2023;92(1):21–6

Додаткова

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Спицька Л. В. Реабілітаційна психологічна допомога при психосоматичних захворюваннях // Наукові перспективи. – 2022. – № 9(27). – С. 313–324.
2. Одинець О. А., Шукалова О. С., Даніліч-Скакун А. А., Нежута А. В., Хижняк М. В. Причинно-системний холістичний підхід до проблеми психосоматичних захворювань // Проблеми сучасної психології. – 2020. – № 2. – С. 105–114. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2020_2_13.
3. Грицик О. Ю. Історія становлення психосоматики як напряму науки // Архіваріус. – 2020. – № 7. – С. 24–26.
4. Жадленко І., Панов М. Сучасні підходи до проблеми психосоматичних розладів // Innovations and prospects of world science : Proceedings of XIII International Scientific and Practical Conference (Canada, 17–19 August 2022 p.). – Vancouver, Canada, 2022. – P. 178–183.
5. Литвиненко О. Д. Проблема психотравми у психологічній науці: основні погляди та підходи // Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. – 2016. – Т. 21, вип. 1. – С. 180–186.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні проблеми психології». Наукові праці Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
4. American Psychologist. Journal of American Psychological Association. Режим доступу: <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/>
5. Journal of Personality and Social Psychology. Journal of American Psychological Association.

- Режим доступа: <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/>
6. Science: (AAAS). Режим доступа: <http://www.sciencemag.org>
 7. Taylor & Francis. Режим доступа: <http://www.informaworld.com>
 8. World Association for Positive and Transcultural Psychotherapy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.positum.org/> – (n.d.)
 9. Positive and Transcultural Psychotherapy Journal [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.positum.org/ppt-journal/>.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів та індивідуальних завдань

Оцінка	Критерії оцінювання
Відмінно «5»	Індивідуальне завдання та презентація виконані самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, власний проєкт повністю розроблений за запропонованою структурою; аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; здобувач формулює самостійні ґрунтовні судження, які підкріплені фактичними доказами та розрахунками, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними. Здобувач пропонує власні пропозиції щодо методології психологічного консультування, тренінгу, розвитку психологічної інфраструктури .
Добре «4»	Індивідуальне завдання та презентація виконані частково самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, власний проєкт повністю розроблений за запропонованою структурою; аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; здобувач формулює дослідження та пропозиції інших авторів, які підкріплені фактичними доказами та розрахунками, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
Задовільно «3»	Здобувач пояснює матеріал не впевнено, формулює лише загальні висновки (або взагалі не може їх сформулювати), інформація у презентації подана з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками. Здобувач бере пасивну участь в практичних результатах проєкту, не здатний критично їх проаналізувати.
Незадовільно «2»	Індивідуальне завдання не виконано. Не зараховуються індивідуальні завдання та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.